

LIETUVOS BANKAS
EUROSISTEMA

Anticiklinis kapitalo rezervas

Sprendimą pagrindžianti medžiaga

Birželis

2020

Leidinių parengė Lietuvos banko Ekonomikos ir finansinio stabilumo tarnyba.
Jei nenurodyta kitaip, remiamasi duomenimis iki 2020 m. gegužės 18 d.

Paveikslų pavadinimų paantraštėse pateiktas laikotarpis apima nurodytų metų, ketvirčio ar kito laikotarpio duomenis.

Leidžiama perspausdinti švietimo ir nekomerciniais tikslais, jei nurodomas šaltinis.

© Lietuvos bankas
Gedimino pr. 6, LT-01103 Vilnius
www.lb.lt

SPRENDIMO DĖL ANTICIKLINIO KAPITALO REZERVO NORMOS PAGRINDIMAS

Lietuvos banko valdyba 2020 m. birželio 25 d. priėmė sprendimą¹ nekeisti anticiklinio kapitalo rezervo (AKR) normos ir palikti galioti 2020 m. balandžio 1 d. nustatytą 0 proc. AKR normą.

Sprendimas nekeisti AKR normos priimtas atsižvelgiant į reikšmingą neigiamą koronaviruso (COVID-19) įtaką Lietuvos ekonomikai ir finansų sistemai dėl 2020 m. kovo 16 d. Lietuvos Respublikos teritorijoje įsigaliojusio² laikino karantino. Pasitvirtinus baziniam nuosmukio scenarijui³, bendrasis vidaus produktas (BVP) 2020 m. galėtų smukti beveik dešimtadaliu, o bendras bankų kapitalo pakankamumo rodiklis galėtų sumažėti apie 4,9 proc. p., tačiau pastarasis vis dar nepažeistų minimalių kapitalo reikalavimų. Didelė dalis tiesiogiai ir netiesiogiai karantino paveiktų įmonių patiria ar patirs susitraukusios paklausos ir likvidumo trūkumo šokus. Verslui susiduriant su finansiniais sunkumais, atitinkamai veikiama ir namų ūkių finansinė padėtis – dėl išaugusio nedarbo dalis gyventojų praranda pajamas, dalies jų jos sumažėja. Dėl didėjančios rizikos ir neapibrėžtumo kredito įstaigos taip pat tampa atsargesnės, dėl to mažėja kredito prieinamumas privačiam ne finansų sektoriui. Iki nulinio lygio sumažinta AKR norma padės kredito įstaigoms ne tik atremti galimus nuostolius, bet ir tvirčiau jaustis planuojant tolesnį kredito teikimą ekonominiam ciklui pereinant į nuosmukio fazę.

SKOLINIMO IR NEKILNOJAMOJO TURTO RINKŲ RAIDA

Finansinio ciklo pakilimo fazė pereina į nuosmukį. Remiantis turimais duomenimis iki 2020 m. pirmojo ketvirčio pabaigos, kredito ir BVP santykio atotrūkis nuo jo ilgalaikės tendencijos tapo dar labiau neigiamas, pinigų finansų įstaigų (PFI) paskolų privačiam ne finansų sektoriui ir BVP santykio atotrūkis šiek tiek susitraukė, tačiau ir toliau buvo neigiamas. Paskolų ir indėlių santykis sumažėjo iki 88 proc., einamosios sąskaitos balansas toliau augo, o būsto kainų ir namų ūkių pajamų santykis sumažėjo. Įvertinus visą kreditą ir jo kitimo tendenciją, matyti, kad kreditavimo apimtis pradėjo mažėti dar prieš materializuojantis COVID-19 padariniams, o artimiausiu metu šios tendencijos dar labiau išryškės.

Naujų paskolų srautai reikšmingai traukiasi ir artimiausiu metu mažins paskolų portfelio augimą. 2020 m. pirmąjį ketvirtį paskolų privačiam ne finansų sektoriui portfelis vis dar stabiliai didėjo ir per metus paaugo 3,1 proc. (per ketvirtį nepakito). Minimu laikotarpiu šiems pokyčiams didžiausią įtaką turėjo toliau augantis būsto paskolų portfelis. Vis dėlto nuo kovo vidurio reikšmingai sumažėjo visų rūšių paskolų naujų sutarčių vertė. Po karantino įvedimo per 8 savaites pasirašytų naujų būsto, vartojimo ir kitų bei ne finansų įmonių paskolų sutarčių vertė sumažėjo atitinkamai 30, 45 ir 30 proc. Dėl labai sumažėjusių naujų paskolų srautų per 2020 m. kitus ketvirčius paskolų privačiam ne finansų sektoriui portfelio augimo tempas gali tapti neigiamas.

Lig šiol mažėjęs PFI paskolų įmonėms portfelis dėl kritusios paklausos ir išaugusio neapibrėžtumo trauksis dar sparčiau, o sustiprėjusios įmonių tarpusavio sąsajos rodo padidėjusią riziką. 2020 m. pirmojo ketvirčio pabaigoje PFI paskolų įmonėms portfelis buvo 2,2 proc. mažesnis nei prieš metus (prieš ketvirtį – 1,4 %). Tokioms tendencijoms iki šiol, tikėtina, įtaką darė sugriežtintos kai kurių bankų skolinimo sąlygos⁴, tačiau tolesnį kredito teikimą turėtų dar labiau apriboti dėl COVID-19 išaugusi rizika ir atsargesnis kredito įstaigų skolinimas. Įmonėms suteiktų naujų paskolų, mažesnių nei 1 mln. Eur, 8 savaičių srautas po karantino įvedimo, palyginti su 8 savaičių srautu iki karantino įvedimo, buvo 39, o didesnių nei 1 mln. Eur (iki 30 mln. Eur vertės), – 21 proc. mažesnis. Be to, reikšmingai išaugo paskolų, kurių sąlygos buvo persvarstytos, srautas. Jis kovo mėn. buvo didžiausias per pastaruosius penkerius metus. Naujų paskolų įmonėms palūkanų normos tebebuvo stabilios. Jų metinis vidurkis sudarė 3,05 proc. ir buvo 0,22 proc. p. didesnis nei prieš metus. Nepaisant pastaruosius metus besitraukusio bankų skolinimo ne finansų įmonėms, per 2019 m. jos finansavosi kitais alternatyviais šaltiniais. Remiantis finansinių sąskaitų duomenimis, 2019 m.

¹ Lietuvos banko valdybos 2020 m. birželio 25 d. nutarimas Nr. 03-91 „Dėl anticiklinio kapitalo rezervo taikymo“.

² Nuo 2020 m. birželio 17 d. Vyriausybės sprendimu Lietuvos teritorijoje atšauktas laikinas karantinas.

³ Remiantis birželio mėn. Lietuvos banko prognozėmis.

⁴ Tai rodė Lietuvos banko vykdomos bankų ir ne finansų įmonių apklausos.

pabaigoje kitų įmonių paskolos per metus išaugo 7,1 proc. (0,3 mlrd. Eur), skolos vertybiniai popieriai – 13,9 proc. (0,2 mlrd. Eur), o prekybos kreditai iš kitų ne finansų įmonių – 3,4 proc. (0,3 mlrd. Eur). Tai atskleidžia, kad, sustiprėjus įmonių sąsajoms su kitomis įmonėmis, COVID-19 sukelti vienu veiklų sunkumai gali greitai persiduoti kitoms veikloms.

PFĮ skolinimą būstui COVID-19 paveikė ne iš karto: kovo mėn. dar vyravęs spartus būsto paskolų teikimas perauga į naujų būsto paskolų srautų susitraukimą. 2020 m. pirmojo ketvirčio pabaigoje paskolų namų ūkiams portfelis buvo 7,9 proc. didesnis nei prieš metus, t. y. augo 0,7 proc. p. sparčiau nei ankstesnį ketvirtį. Būsto paskolų portfelis padidėjo 9,4 proc., ir tai buvo sparčiausias fiksuotas augimas nuo paskutinės finansų krizės laikų. Suteiktų tikrųjų naujų būsto paskolų metinis srautas didėjo nuosaikiau (4 %), tačiau kovo mėn. dar buvo išaugęs ir sudarė beveik 1,4 mlrd. Eur. Tam įtakos galimai turėjo išankstiniai būsto paskolų susitarimai, palaikę kredito augimą net ir karantino metu, tačiau jau balandžio mėn. naujų paskolų srautai reikšmingai susitraukė. Naujų būsto paskolų palūkanų normos tebebuvo stabilios, jų metinis vidurkis 2020 m. kovo mėn. sudarė 2,41 proc., t. y. 0,1 proc. p. daugiau nei prieš metus. Be to, po karantino įvedimo reikšmingai padidėjo būsto paskolų persitarimų srautas – kovo mėn. jis buvo 2,7 karto didesnis nei prieš mėnesį. Prastėjant gyventojų finansinei padėčiai, mažėja jų kredito paklausa, o kredito įstaigos tampa atsargesnės teikdamos naujas būsto paskolas. Visa tai lemia mažėjančius naujų paskolų srautus. Gyventojų lūkesčiai taip pat reikšmingai pablogėjo – dėl didėjančio bedarbių skaičiaus, prastovų ir sumažėjusių pajamų vartotojų pasitikėjimo rodiklis sumenko iki žemiausios reikšmės per pastarąjį dešimtmetį.

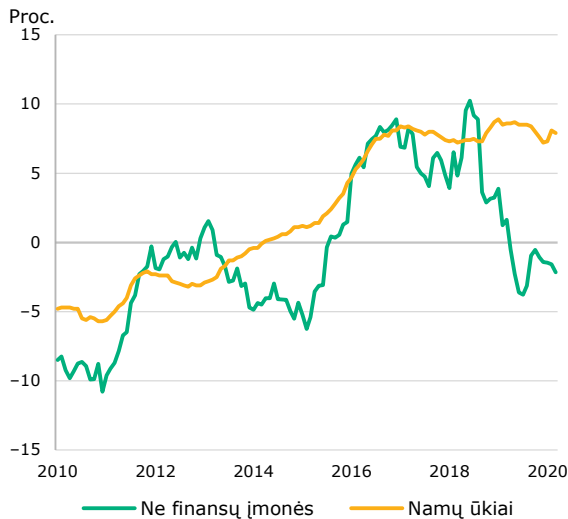
2020 m. kovo mėn. dėl lūkesčių, kad komercinio nekilnojamojo turto (NT) vertė kris, pastebimai sumažėjo Baltijos šalių biržose prekyjamų NT fondų kapitalizacija. NT rinkos dalyvių duomenimis, 2020 m. biurų ir sandėliavimo patalpų pasiūla didmiesčiuose padidės atitinkamai 13,1 ir 13,8 proc., tačiau, ekonominio nuosmukio metu sumažėjus komercinio NT paklausai ir išaugus neužimtumo lygiui, nuomos kainos taip pat, tikėtina, sumažės. NT rinkos dalyvių⁵ vertinimu, biurų neužimtumas Vilniuje 2020–2021 m. padidės nuo 3 iki 13 proc. ir pasieks panašų lygį kaip 2008–2009 m. Dar didesnis paklausos stygius bus juntamas prekybos patalpų segmente, kurį reikšmingai veikia dėl įvesto karantino veiklos negalinti vykdyti įmonių pradelsti mokėjimai, jiems daromi atidėjiniai ir nuomos kainų nuolaidos. Pastaraisiais metais šio segmento plėtra buvo mažesnė nei biurų ar sandėliavimo patalpų, bet vienam gyventojui tenkanti modernaus prekybos ploto pasiūla Lietuvoje 23,6 proc. viršija išsivysčiusių Vakarų Europos šalių vidurkį.

Santykiniai rodikliai rodo, kad būsto kainos Lietuvoje nėra pervertintos, galimą jų kritimą ribos pakankamas NT plėtotojų likvidumas. 2020 m. kovo–balandžio mėn. būsto rinkos aktyvumas reikšmingai krito visoje Lietuvoje. Registrų centro duomenimis, minimu laikotarpiu būstų parduota 28,4 proc. mažiau nei per atitinkamą praėjusių metų laikotarpį. Tikėtina, kad būsto rinkos aktyvumui reikšmingai mažėjant, būsto kainos taip pat ims kristi. Vis dėlto galimą jų kritimą ribos tai, kad, nors ir reikšmingas, jų augimas praeityje atitiko gyventojų pajamų, demografinius ir makroekonominčius pokyčius, nebuvo pagrįstas pertekliniu skolinimu. Be to, NT plėtros bendrovių trumpalaikis turtas daugiau nei perpus viršijo trumpalaikius įsipareigojimus, o nuosavybė buvo didesnė už bendrą įsipareigojimų sumą. Tvari NT plėtros bendrovių finansinė padėtis daugeliui jų leis išvengti priverstinio plėtojamų būstų pardavimo, siekiant įvykdyti trumpalaikius įsipareigojimus, ir mažins staigaus būsto kainų kritimo tikimybę bei galimą jo dydį.

⁵ CBRE.

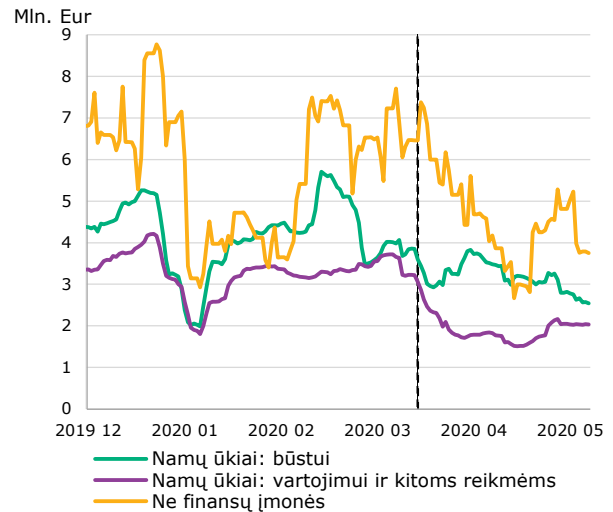
1 PRIEDAS. KREDITO IR BŪSTO RINKŲ TENDENCIJOS

1 pav. Ne finansų įmonėms ir namų ūkiams suteiktų PFĮ paskolų portfelio metinis augimas (2010 m. sausio mėn.–2020 m. kovo mėn.)

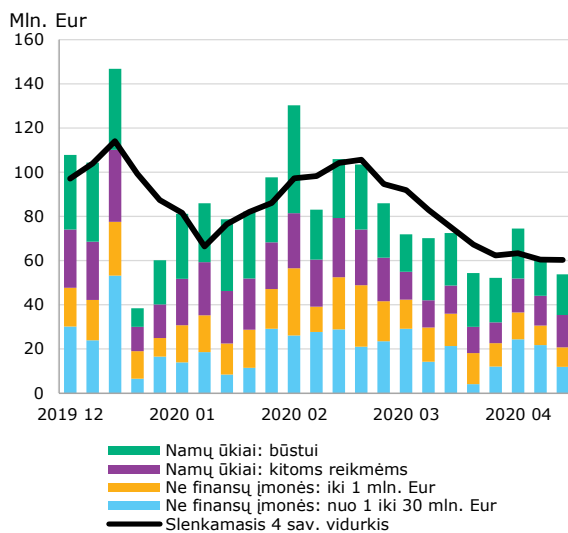
Šaltinis: Lietuvos bankas.

2 pav. Kredito įstaigų ir privačiojo ne finansų sektoriaus pasirašytų naujų sutarčių vertė (2019 m. gruodžio mėn.–2020 m. gegužės mėn.)

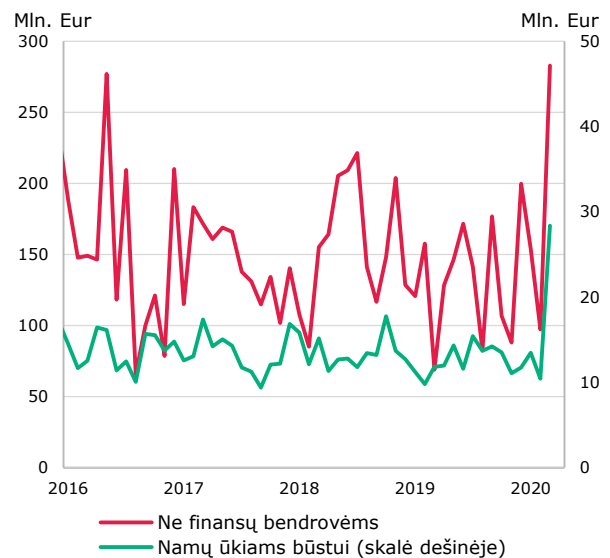
Šaltinis: Lietuvos bankas.
14 d. slenkamasis vidurkis.

3 pav. Kredito įstaigų ir privačiojo ne finansų sektoriaus pasirašytų naujų sutarčių vertė (2019 m. gruodžio mėn.–2020 m. gegužės mėn.)

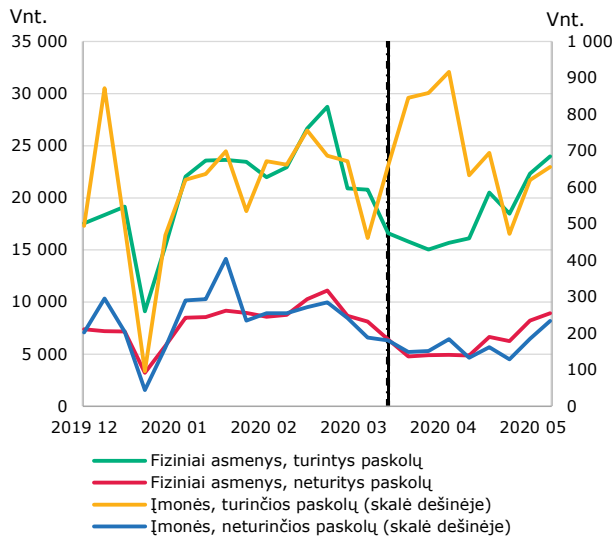
Šaltinis: Lietuvos bankas.
Pastaba: savaitės srautas.

4 pav. Namų ūkiams ir ne finansų įmonėms suteiktų paskolų, kurių sąlygos buvo persvarstytos, srautas (2016 m. sausio mėn.–2020 m. kovo mėn.)

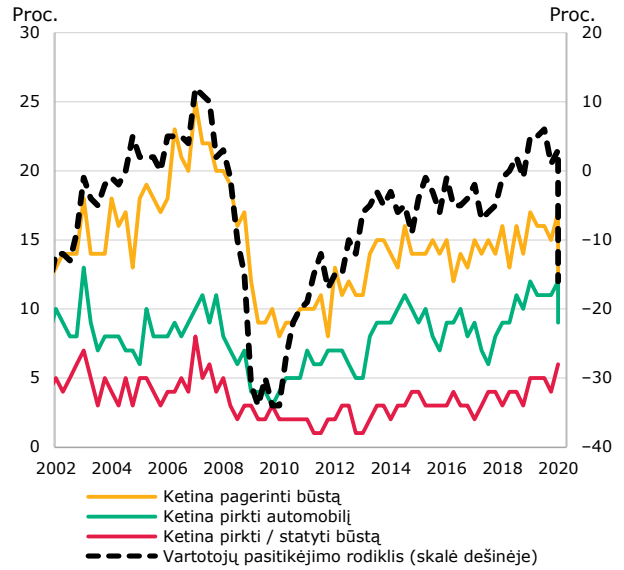
Šaltinis: Lietuvos bankas.

5 pav. Kredito įstaigų daromų užklausų apie fizinius ir juridinius asmenis kredito registre skaičius (2019 m. gruodžio mėn.–2020 m. gegužės mėn.)

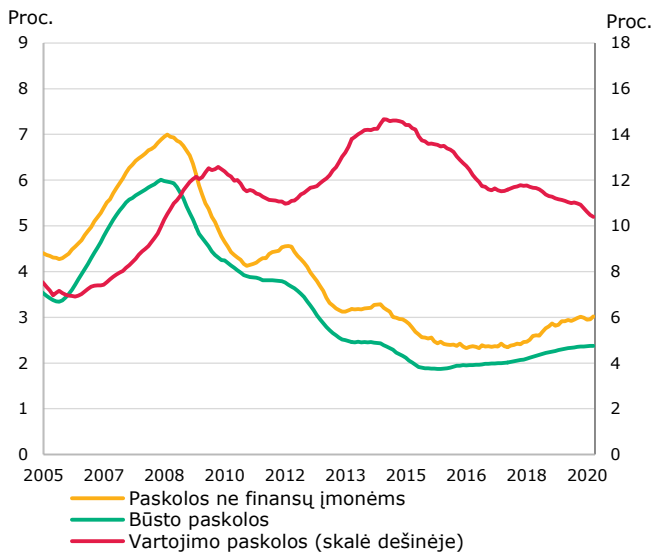
Šaltinis: Lietuvos bankas.

6 pav. Vartotojų nuomonės tyrimo rezultatai (2002 m. sausio mėn.–2020 m. balandžio mėn.)

Šaltiniai: Statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

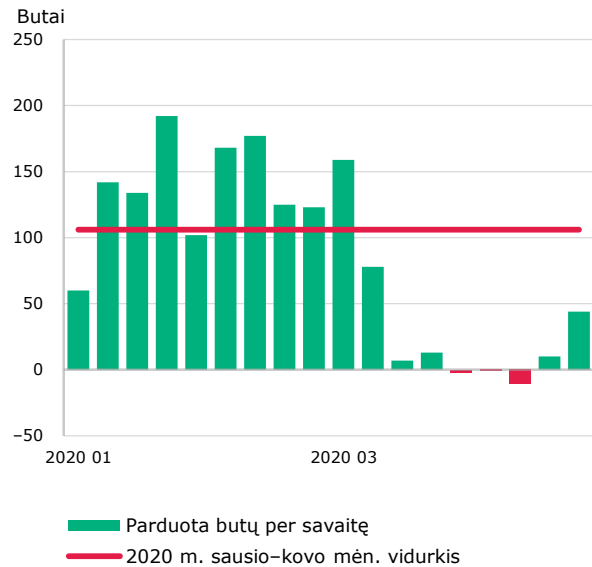
7 pav. Vidutinės svertinės naujų paskolų ne finansų įmonėms ir namų ūkiams palūkanų normos (2005 m. spalio mėn.–2020 m. kovo mėn.)

Šaltinis: Lietuvos bankas.

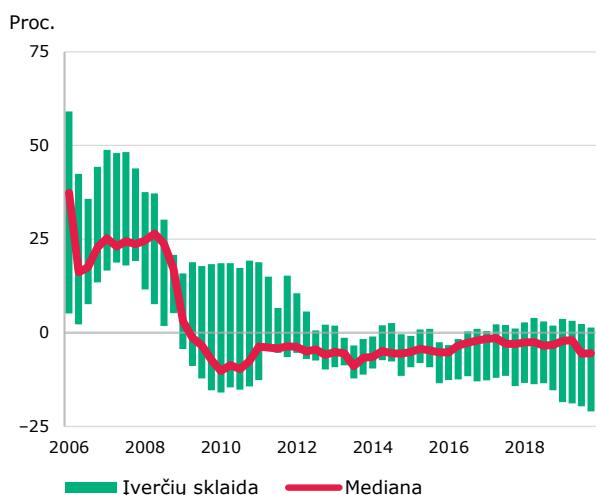
Pastaba: 12 mėn. slankusis vidurkis.

8 pav. Parduotų naujų butų skaičius Vilniaus pirminėje rinkoje (2020 m. sausio–balandžio mėn.)

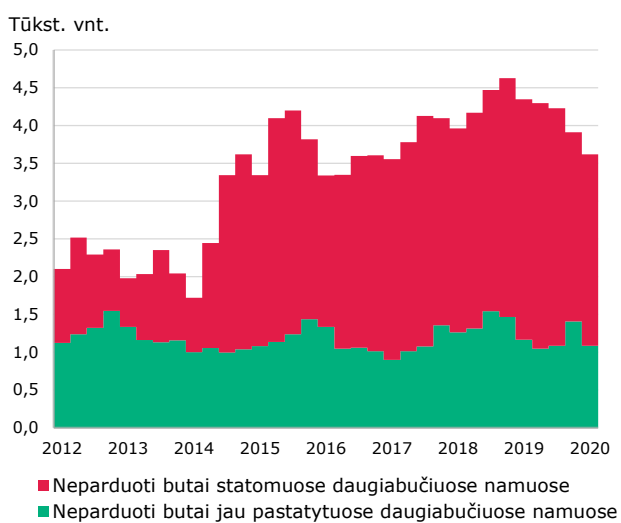
Šaltinis: RealData.

9 pav. Faktinių būsto kainų atotrūkis nuo fundamentalios reikšmės (2006 m. I ketv.–2019 m. IV ketv.)

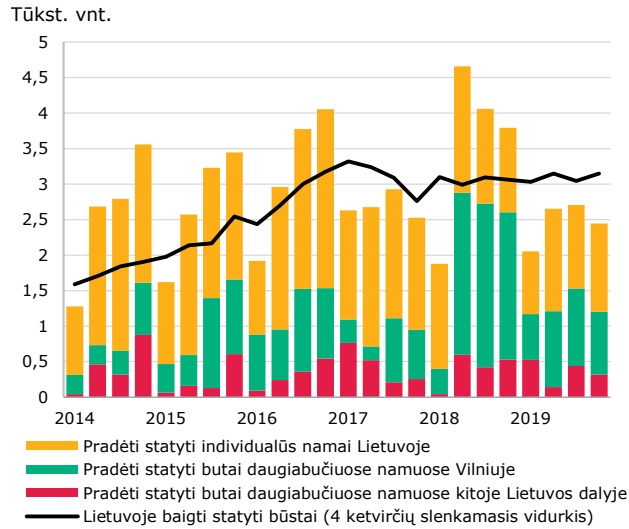
Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.
Pastaba: įverčiai yra apskaičiuoti remiantis kainos ir nuomos santykiu, kainos ir pajamų santykiu, ekonometriniais modeliais ir HP filtru.

10 pav. Neparduotų naujų butų skaičius statuose ir baigtuose statyti daugiabučiuose namuose Vilniuje (2012 m. I ketv.–2020 m. I ketv.)

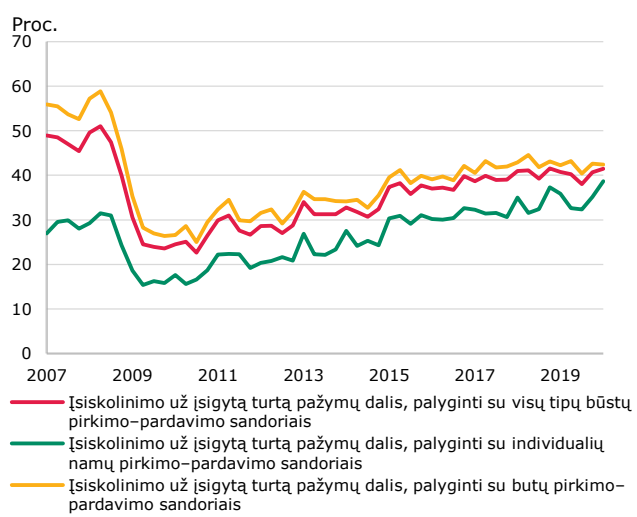
Šaltiniai: UAB „OBER-HAUS“ ir UAB „EIKA“.

11 pav. Lietuvoje pradėtų ir baigtų statyti būstų skaičius (2014 m. I ketv.–2019 m. IV ketv.)

Šaltinis: Statistikos departamentas.

12 pav. Būsto sandorių, įkeičiant įsigytą būstą, dalis (2007 m. I ketv.–2020 m. I ketv.)

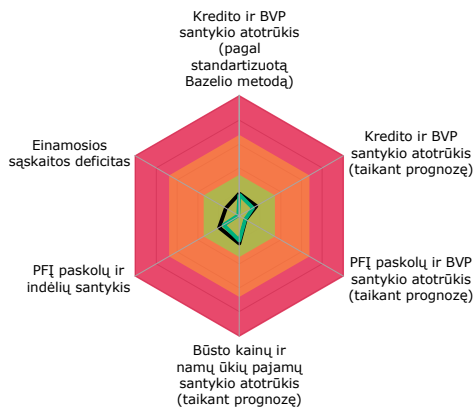

Šaltinis: Registrų centras.

2 PRIEDAS. KREDITO IR BŪSTO RINKŲ DISBALANSŲ RODIKLIAI

A pav. Kredito rinkos disbalanso vertinimas remiantis pagrindiniais ir papildomais rodikliais

(2020 m. II ketv.)

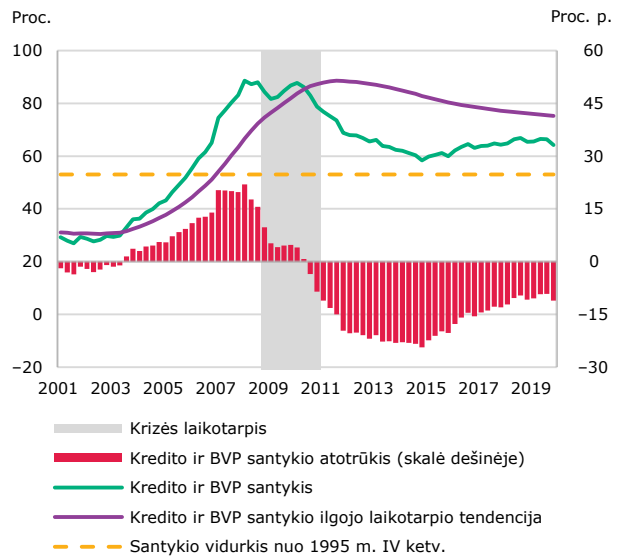
- Susiformavę dideli disbalansai
- Besiformuojantys disbalansai
- Tvari būseną
- Būklės vertinimas 2019 m. II ketv.
- Būklės vertinimas 2020 m. II ketv.

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: ašių skalės sudarytos pagal atitinkamo rodiklio kaitos režius: nuo mažiausios stebėtos reikšmės iki didžiausios.

B pav. I pagrindinis rodiklis: kredito privačiam ne finansų sektoriui ir BVP santykio atotrūkis (pagal standartizuotą Bazelio metodą)

(2001 m. I ketv.–2019 m. IV ketv.)

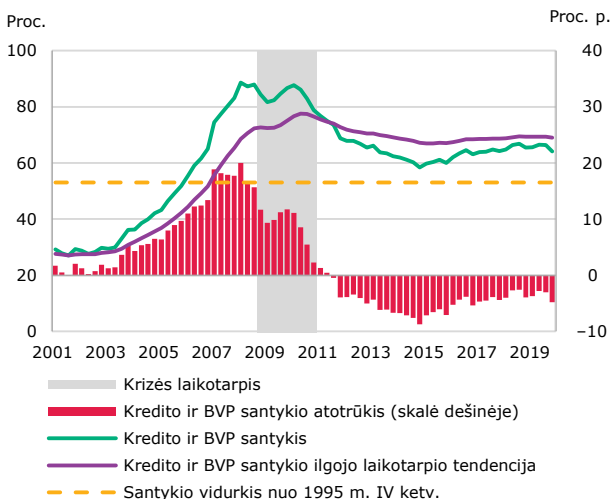

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: ilgalaikė tendencija apskaičiuota taikant vienpusį HP filtrą su glodinimo parametru, lygiu 400 000.

C pav. II pagrindinis rodiklis: kredito privačiam ne finansų sektoriui ir BVP santykio atotrūkis (taikant prognozę)

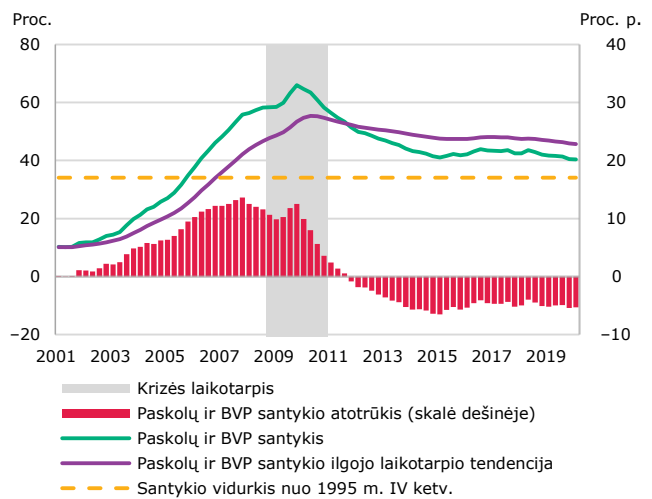
(2001 m. I ketv.–2019 m. IV ketv.)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.
Pastaba: ilgalaikė tendencija apskaičiuota taikant vienpusį HP filtrą su glodinimo parametru, lygiu 400 000; prieš taikant filtrą, rodiklis 5 m. į ateitį pratęsiamas 4 ketvirčių svertiniu vidurkiu.

D pav. I papildomas rodiklis: PFĮ paskolų privačiam ne finansų sektoriui ir BVP santykio atotrūkis (taikant prognozę)

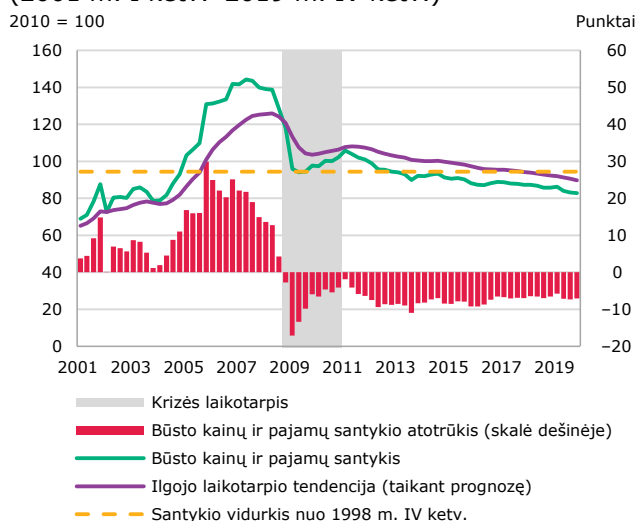
(2001 m. I ketv.–2020 m. I ketv.)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.
Pastaba: ilgalaikė tendencija apskaičiuota taikant vienpusį HP filtrą su glodinimo parametru, lygiu 400 000; prieš taikant filtrą, rodiklis 5 m. į ateitį pratęsiamas 4 ketvirčių svertiniu vidurkiu.

E pav. II papildomas rodiklis: būsto kainų ir namų ūkių pajamų santykio atotrūkis (taikant prognozę)

(2001 m. I ketv.–2019 m. IV ketv.)

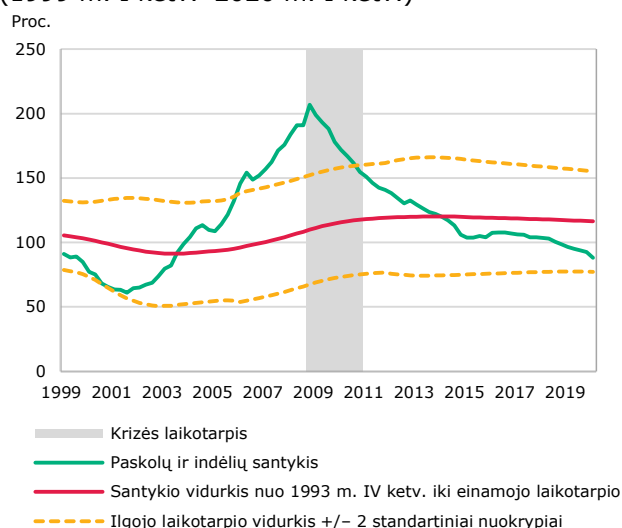

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastabos: 1) pajamos – namų ūkių algos ir atlyginimai; 2) ilgalaikė tendencija apskaičiuota taikant vienusį HP filtrą su glodinimo parametru, lygiu 400 000; prieš taikant filtrą, rodiklis 5 m. į ateitį pratęsiamas 4 ketvirčių svertiniu vidurkiu.

F pav. III papildomas rodiklis: PFĮ paskolų privačiam sektoriui ir privačiojo sektoriaus indėlių (pašalinus sezono įtaką) santykis

(1999 m. I ketv.–2020 m. I ketv.)

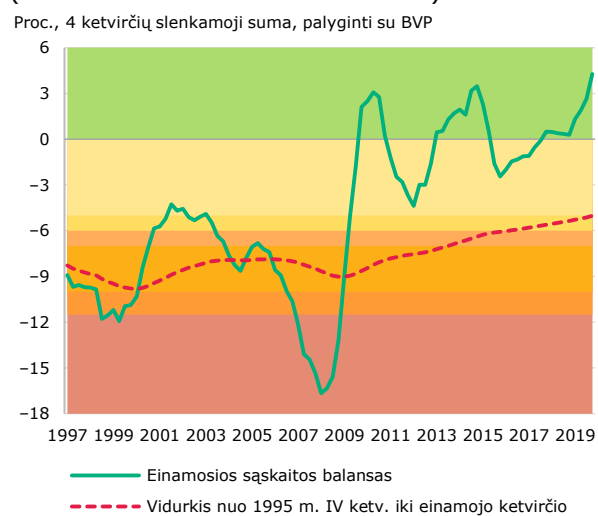

Šaltinis: Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: laikoma, kad rodiklio raida subalansuota, jei nenukrypsta nuo savo ilgalaikio vidurkio daugiau kaip per 2 standartinius nuokrypius. Standartinis nuokrypis apskaičiuotas nuosaikios rodiklio raidos laikotarpiu, neįskaitant 2006 m. II ketv.–2011 m. IV ketv. duomenų.

G pav. IV papildomas rodiklis: einamosios sąskaitos balanso (4 ketvirčių slenkamosios sumos) ir BVP santykis

(1997 m. I ketv.–2019 m. IV ketv.)

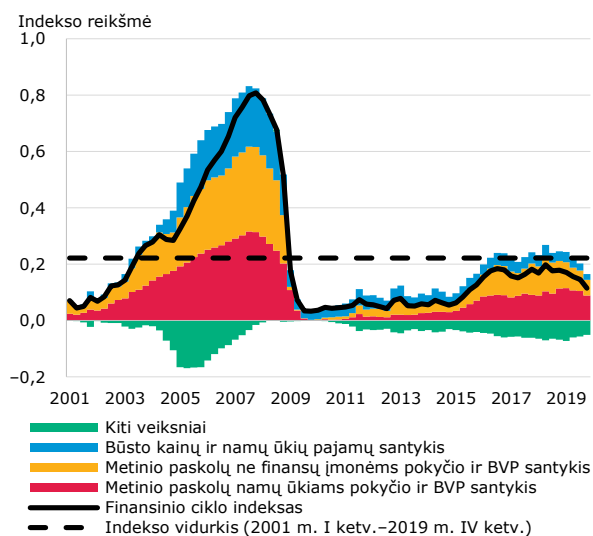

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: spalvos žymi skirtingą rizikos lygį, jis nustatytas remiantis S. M. Reinhart ir V. R. Reinhartu, 2008, Capital flow bonanzas: An encompassing of the past and present, NBER Working Paper, 14321.

H pav. Lietuvos finansinio ciklo indeksas ir jo kaitos veiksniai

(2001 m. I ketv.–2019 m. IV ketv.)

Šaltiniai: Lietuvos statistikos departamentas ir Lietuvos banko skaičiavimai.

Pastaba: nuo 2020 m. finansinio ciklo indeksas įvertinamas atsižvelgiant į platesnį kredito apibrėžimą (apima visus kreditus, suteiktus ne finansų įmonėms ir namų ūkiams, nepriklausomai nuo kredito teikėjo).